

Talousneuvos Matti Väisänen: Muistikuvia Vienan-Karjalasta 1917—22

Osa IV Etappikomendanttina metsäsissien riveissä

Metsäsissien kapinan aikana karjalaiset olivat löytäneet toisensa ja taistelivat nyt rinta rinnan venäläisiä hyökkääjiä vastaan. Suuren ylivoiman edessä oli metsäsissien peräännyttävä Suomen puolelle. Allekirjoittanut kuului myös metsäsisseihin, joiden nimellinen päällikkö oli Ilmarinen (Takkinen). Hänellä ei ollut silloin sotilaskoulutusta. Hän oli ollut mukana Suomen vapaussodassa nuorena poikana. Ilmarinen oli aivan ensimmäisiä suomalaisia, joka joutui kosketuksiin venäläisiin bolshevikkeihin tyytymättömien karjalaisten kanssa. Gyllingin hallituksen käskyläiset ulottivat Petroskoista järjestelmänsä Karjalan pitäjiin ja kyliin, jota järjestelmää karjalaiset eivät hyväksyneet, vaan panivat vastaan, mistä oli seurauksena karjalaisten pidättäminen.

Metsäsissit nousevat

Osa miehistä lähti pakoon Suomen puolelle, mutta osa meni metsäsaunoille. Kulovalkean tavoin leimahti kautta Karjalan väestön halu omatoimisuuden kautta, voimakkein vastustaa Petroskoin vallanpitäjien määräyksiä.

Aunuksen puoleinen Karjala, joka oli lähempänä Petroskoin vallanpitäjiä, tuli ennen vienankarjalaisia tuntemaan bolshevikien vainon. Monissa Anuksen kunnissa olivat vallanpitäjinä Petroskoin kommunistit. Suikujärven, Tunkuan ja muidenkin kuntien alueelta osa miespuolisesta väestöstä joutui piileksimään kommunistien vainoa metsissä, osa miehistä tuli Suomen puolelle. Suomeen tulleiden joukossa oli tuliseluinen vanhus, Ukki Väinämöinen, joka koki ja innoitti aanuksenkarjalaisia taisteluun.

Ukki Väinämöisen johdolla Suomeen pakolaisina tulleet aanuksenkarjalaiset päättivät ryhtyä Karjalassa metsäsissitoimintaan. Tällöin liit-

tyi Ukki Väinämöisen johtamiin karjalaisiin J. Takkinen, joka sai sissinimekseen Ilmarinen.

Kun on kysymyksessä koti, perhe, kotiseutu ja se maa, jota on pitänyt omanaan, niin on valmis tekemään virhelaskuihinkin perustuvia päätelmiä, kuten Karjalassa asiassa on pitkin matkaa aina tehty — irti Venäjästä — liitytään Suomeen. Näinhän ovat ajatelleet viisaat, valtiota johtavat miehet. Onko ihme, jos Ukki Väinämöinen ja me olemme tuulentupia rakennelleet Karjalastamme.

Suomessa pakolaisina olleet Aunuksen, Suikujärven ja Tunkuan kylän miehet kokoontuivat Karjalaan Kiimasjärvelle ja sitä ympäröiviin kyliin, joissa aloittivat metsäsissitoiminnan herätystyön.

Samanaikaisesti nousi kapinaan kaikkien Vienan-Karjalan kuntien, Paanajärven, Jyskyjärven, Kontonkin, Vuokkiniemen ja Uhtuan miespuolinen väestö. Pohjoisten kuntien kapinallisten ylimpänä päällikkönä oli luutnantti Simola Uhtualta.

Etappikomendantiksi

Useimmat Suomessa olevat nuoremmat karjalaiset lähtivät silloin Karjalaan ja liittyivät taisteleviin joukkoihin. Saavuttuani metsäsissien päämajaan Kiimasjärvelle, määräsi K.M.S:n ylipäällikkö, Ilmarinen, allekirjoittaneen 22.12.1921 metsäsissien sotatoimialueen etappikomendantiksi. Etappikomendantin alaisiksi kuuluivat eri etappiasemilla olevat etappipäälliköt ja henkilökunta.

Etappiasemia oli sotatoimialueen kaikissa suuremmissa kylissä. Ohjesäännön mukaan olivat kaikki hevoset ja miehet alistettu paikallisen etappipäällikön alaisuuteen. Koko metsäsissien kaikenlainen tukemista ja avustustoiminta oli maksutonta. Rahaa ei ollut yhtään sotatoimia varten. Sotatarpeet ja elintarvikkeet

saatiin avustuksina Suomesta.

Kajaanista asti ajettiin omilla karjalaisten hevosilla metsäsissien tarvitsemat ammuksiset ja elintarpeet. Ajomiehet saivat palkakseen vain tarvitsemansa muonan. Suomalaisia vapaaehtoisia miehiä liittyi metsäsissijoukkoihin, niin eteläisiin Kiimasjärvelle, Ilmarisen johtamiin kuin myös pohjoisimpiin Vuokkiniemelle ja Uhtualle Simolan ja Parviaisen johtamiin joukkoihin.

Metsäsissien liikehtiminen sai sai Petroskoin hallituksen ryhtymään vastatoimiin sissitoiminnan tukahduttamiseksi Karjalassa. Ensimmäisenä toimenpiteenä oli Gyllingillä saada neuvottelutietä karjalaiset luopumaan kapinoimisesta. Neuvottelijaksi Petroskoin hallitus lähetti konttokilaisen Konsta Sallisen, joka silloin lienee kuulunut karjalaisten edustajana Gyllingin hallitukseen.

Konsta Sallisen kohtalo

Silloin jo oli Karjalan kylissä kaikki liittyneet Karjalan vapauttamisliikkeeseen. Kaikissa kylissä oli kyläpäälliköt, kuri ja hyvä järjestys. Sallinen pidätettiin, kun hän oli saapunut Paanajärven kylään. Paanajärveläiset saivat ylempää määräyksen vartioituna kuljettaa Sallinen Vuokkiniemelle esikuntaan. Paanajärveläiset kuljettivat jokiveneissä vankinsa Jyskyjärven esikuntaan ja sieltä edelleen Kuittijärven ja Uhtuan kautta Jyvälahteen, jossa hänet luovutettiin Jyvälahden metsäsissisotilaille.

Sallinen oli kaikkialla Karjalassa tunnettu. Metsäsissijoukkoihin kuuluvat kapinalliset tunsivat Sallisen ja hänen toimintansa pidemmältä ajalta ja sen perusteella heillä oli leppymätön viha Sallista kohtaan. Vihan kiihdyttämät jyvälahtelaiset metsäsissit ampuivat Sallisen kansansa pettäjänä Pitkäperän Teppanan pi-

hassa. Näin päättyi Sallisen maallinen vaellus. Hän oli yksi Karjalan vapaaksi pyrkimisen vastustaja, kansallismielisten ”sekasotkuajatusten” uhri.

Käsikranaatti taskussa

Tunsin Sallisen arvannostoajoilta asti. Olimme samana vuotena 1909 Kemissä sotamieheksi pyrkimässä. Hänestä tehtiin sotamies, kun hän oli hyväkuntoinen ja mitat täyttävä. Allekirjoittanut, alakuntoisena, hylättiin, tehtiin ”ruununraakki”.

Sallinen oli itsepäinen, voimakas-henkinen ja rehellinen suorapuheinen mies. Sallinen sanoi minulle mm.: ”Muistatko, kun 1918 olit Kontokin kansakoulun luokkahuoneessa, jossa pelasitte korttia retkikunnan sotilaiden kanssa. Kylän väkeä oli samassa huoneessa kymmeniä henkilöitä ja heidän joukossaan olin minäkin. Minun kanssani oli Kemin legioonalaisten tiedustelija, jolla oli käsikranaatti taskussa, minkä hän olisi heittänyt teidän, kortinpelaajien, pöydän alle, mutta minä estin sen. En tehnyt sitä säästääkseni retkikuntalaisia enempää kuin sinuaakaan, vaan suojatakseni oman kylän väestöä retkikuntalaisten mahdolliselta kostolta”.

Sallinen tämän kertoi, kun yövyin hänen luokseen ja olimme hänen kanssaan saunassa. Turvallisuussyistä menin pahimman vihämieheni, Sallisen, luokse yöksi, sillä kaikki muutkin kontokkilaiset pitivät minua epämiellyttävänä vieraana.

Sallisen kanssa saunan lauteilla löylyssä keskustelimme tällaisista karmeanpuoleisista asioista. Olin matkalla maakuntakokoukseen Uhtualle 1921. Se oli viimeinen karjalaisen kokous Karjalan puolella. Sen jälkeen venäläiset valtasivat koko Karjalan ja ovat isännöineet siellä.

Alussa menestystä

Ilmarisen ja Väinämöisen lipun alla metsäsissien taistelleet Etelä-Aunuksen karjalaiset, samoin kuin Pohjois-Uhtuan aluepiiriin kuuluvat, kapteeni Simolan ym. karjalaisen upseerien johdolla Petroskoin joukkoja vastaan kapinoineet, olivat yksimielisinä pitäneet hyvin puoli-äänä. Alkukapinan aikana saivat he puhdistettua kaikki Karjalan kylät Petroskoin venäläisistä joukoista.

Merra M a t t i V ä i s ä n e n .

Täten määrätään Teidät toimittamaan tutkimuksia kaikista etappilinjalalla Suomen raja - Vuokkiniemi satuneista väärinkäytöksistä ja rikoksista olleen niistä ja tutkimusten tuloksista aina ilmoitettava meille.

Vuokkiniemi, kesäkuun 18. päivänä 1920

Oikeusasiamies:

Kuosi Kilpiperä

[Handwritten signature]

Karjalaiset saivat isännöidä kotikylänsä siihen asti, kun venäläiset lähtivät tulemaan, voimakaina, hyvin järjestetyn sotilasjohdon alaisina, miehittämään koko Karjalan alueen.

Metsäsissien ja Vienan joukkojen oli vähälukuisempina ja puutteellisesti aseistautuneena ja kaiken tarpeellisen sotaan tarvittavan materiaalin puuttuessa, peräännyttävä rajan yli Suomen puolelle 1922 kevätkesällä.

Veljeni Oton muistelen olleen siihen aikaan jääkärikapteeni Isotalon Antin adjutantina metsäsissijoukoissa Rukajärvellä.

Perääntyminen Suomeen

Yleisen perääntymisen yhteydessä Otto-veljeni kiirehti kotikyläämme Kenttijärvelle, johon tuli matkaa Rukajärveltä noin 200 km, pelastamaan äitini ja sisareni Outin. Veljeni ajoi hevosella ja ehti ajoissa. Niin kiire oli, että ei oltu joudettu ottamaan leipiä uunista. Sinne ne jäivät uuniin, lehmät jäivät navettaan ja kaikki, mitä talossa oli, jäi sinne. Eikä sen jälkeen ole kukaan meistä päässyt Kenttijärvellä käymään. Veljeni hevosajomatkaa tuli: Rukajärvi-

Kenttijärvi 200 km, Kenttijärvi-Suomussalmen kohdalle rajalle 100 km = 300 km.

Tämä oli jo kolmas kerta, kun meidän veljekset tulivat pahaa pakoon. Ja se oli lopullisesti viimeinen kerta. Muistinpä nyt väärin, nuoremat veljeni Aleks ja Otthoan olivat viimeisessä talvi- ja jatkosodassa, jossa he joutuivat käymään Karjalan puolella rajaa.

Metsäsissien perääntyessä Suomen puolelle 1922, tuli suuri joukko aunuksen- ja vienankarjalaisia pakolaisina Suomeen. Suurin osa heistä on jäänyt tänne ja he ovat tulleet Suomen kansalaisiksi. Venäläiset myönsivät 1925 amnestian, jonka perusteella karjalaiset pääsivät palaamaan kotiinsa Karjalaan. Sisareni Outi käytti tätä amnestiaa hyväkseen ja palasi kotikylään. Hän vei hevosensa mukanaan ja hevoskuorman kienlaista kipeästi tarvittavaa tavaraa, että pääsi elämisen alkuun. Hän sai olla kotona vain puolen vuoden ajan, kun hänet pidätettiin epäluotettavana ja vietiin Venäjälle. Häntä kuljetettiin vuosikautia paikasta toiseen ja viimeksi vietiin Irkutskiin, johon hän sai jäädä olemaan. Suurin osa Suomesta ”amnestin” turvin palanneita karjalaisia epäluotettavia pidätettiin ja vietiin Sisä-Venäjälle. — (LOPPU)